

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი,
თსუ-ის მონვეული ლექტორი

ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის ნამდვილი სამართლის პრიმატი კონსტიტუციურ მართლმსაჯულებაში

„დაუკვირდით სიტყვას - 'კონსტიტუცია'-
ის გულისხმობს სტრუქტურას“.
ენტონინ გრეგორი სკალია

აბსტრაქტი

საკონსტიტუციო სასამართლოს იდეა არსებითად დაკავშირებულია სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა კომპეტენციების კონსტიტუციურ კონტროლთან და, მაგალითისათვის, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრეცედენტიც (Marbury v. Madison) ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციურ მართლმსაჯულებაში გარკვეულწილად სწორედ სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა უფლებამოსილებათა კრიზისს უკავშირდებოდა კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ისტორიაში. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, კონსტიტუციონალიზმის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე შეფასდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებული როლი და მნიშვნელობა. ასევე აუცილებელია, შეფასდეს ევროპული გამოცდილება ამ მიმართულებით და ის, თუ რა მნიშვნელოვანი და საინტერესო შედეგები ჰქონდა ამგვარი კომპეტენციის ფარგლებში საკონსტიტუციო კონტროლსა და კონსტიტუციურ მართლმსაჯულებას. შესაბამისად, საკონსტიტუციო კონტროლის ამ საკვანძო ინსტრუმენტის ფარგლებში უნდა ვისაუბროთ ასევე სამართლის პრიმატზე, რომლის ფარგლებშიც უნდა განვითარდეს კონსტიტუციონალიზმის იდეა. აღნიშნული საკითხი დოქტრინალური მნიშვნელობისაა და, ამავე დროს, ქართული კონსტიტუციონალიზმის განვითარებისთვის განსაკუთრებული აქტუალობა გააჩნია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის განხორციელების ძირითადი კონსტიტუციური მექანიზმი სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივ მსჯელობას უნდა დაეფუძნოს და ეს უნდა იყოს სტანდარტული პოლიტიკური შეკავება - განონასწორების მექანიზმებზე უპირატესი სამართლებრივი მექანიზმი, რომელიც, რა თქმა უნდა, პოლიტიკური მდგენელის გარეშე ვერ განხორციელდება, თუმცა საბოლოო გადაწყვეტილება პოლიტიკური ფორმატების ნაცვლად სამართლებრივ ფორმატში იქნება მიღებული, რაც უზრუნველყოფს ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის რეალიზაციის ფუნდამენტური და მეტ-ნაკლებად ობიექტური საფუძვლების შექმნას. ასევე უნდა ვისაუბროთ იმაზეც, რომ დღემდე საქართველოში

ვერ შედგა ის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კონსენსუსი, რომელიც აუცილებელია კონსტიტუციონალიზმისათვის და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპების რეალიზებისათვის. სწორედ ამიტომ არის აუცილებელი, ვიმსჯელოთ საკონსტიტუციო სასამართლოს და, ზოგადად, სამართლის განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე სახელმწიფო ხელისუფლების დანაწილების იდეის ფუნდამენტური რეალიზების მიმართულებით.

1. შესავალი

„საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციისა და კონსტიტუციური წყობის წარმატებული ფუნქციონირების ერთ-ერთ ფუძემდებლურ პრინციპს ხელისუფლების დანაწილება წარმოადგენს. აღნიშნული დებულება, რომელიც არაერთხელ დადასტურდა დოქტრინისა თუ პრაქტიკის მიერ, სრულყოფილი სახით საფრანგეთის 1789 წლის 'ადამიანის და მოქალაქის უფლებათა დეკლარაციის' მე-16 მუხლში აისახა: 'საზოგადოებას, სადაც არ არსებობს ხელისუფლებათა დანაწილება, არ გააჩნია კონსტიტუცია'“.¹

„ცნობილმა იურისტმა შტაინბერგმა სწორად აღნიშნა, რომ 'ძალზე მნიშვნელოვანია ის გარემოება, როდესაც კონსტიტუციური რეფორმების გატარების დროს, პირველად სახელმწიფოს ისტორიაში, იქმნება საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც ამ სახელმწიფოს ყოფილი იურიდიული პრაქტიკა არ იმსახურებდა რაიმე ნდობას'“.² საკონსტიტუციო სასამართლოს შეიქმნება ჰქონდეს მნიშვნელოვანი გავლენა საგარეო და საშინაო პოლიტიკურ საქმიანობაზე კომპეტენციური დავების გადაწყვეტის გზით. აღნიშნული საკითხი პრინციპულად უკავშირდება საერთო სუვერენიტეტის საკითხს, რომელიც ყველა ხელისუფლების შტოს გააჩნია, მათ შორის საკონსტიტუციო სასამართლოსაც და, შესაბამისად, სასამართლო თავისი იურისდიქციით, უზრუნველყოფს ხელისუფლების დანაწილებას ხელისუფლების ერთიანობის პრინციპის დაცვით.³ „დიდი პოლიტიკა ეს იყო, არის და დარჩება გერმანიის ფედერაციული საკონსტიტუციო სასამართლოს პრობლემად. დაფუძნების დღიდან ამ პრობლემასთან უწევს გამკლავება გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს, ვინაიდან პატიოსანმა ადამიანებმა პოლიტიკასა და სამართალს შორის გამავალი სამართლიანი გადაწყვეტილებები უნდა მიიღონ.“⁴ რაც შეეხება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 82-ე მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით, სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება საკონსტიტუციო კონტროლის, მართლმსაჯულებისა და კანონით დადგენილი სხვა ფორმების მეშვეობით, ხოლო 83-ე მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად, „საქართველოს

¹ კვერენჩილაძე გ., საქართველოს მთავრობის კონსტიტუციური სტატუსი (კონსტიტუციის 78-ე მუხლის კომენტარი), თანამედროვე საკონსტიტუციო სამართალი, წიგნი I (სტატიათა კრებული), რედ. კვერენჩილაძე გ. გვეგნავა დ., დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტი, თბილისი, 2012, გვ.გვ. 8-9.

² ბეჟუაშვილი გ., თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის როლი საქართველოს საგარეო პოლიტიკის განხორციელებაში, საქართველო და საერთაშორისო სამართალი (სტატიათა კრებული), თბილისი, 2001, გვ. 27.

³ ბეჟუაშვილი გ., საქართველოს საგარეო პოლიტიკის საკონსტიტუციო სამართლებრივი საფუძვლები, N3, ადამიანი და კონსტიტუცია, თბილისი, 2001, გვ. 57.

⁴ გენაძე გ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება და პოლიტიკა?! (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მაგალითზე), ქართული სამართლის მიმოხილვა, პირველი მეორე კვარტალი 1999, თბილისი, 74 ; შედ. Uwe Wesel, Die Zweite Kreise, die Zeit N 40, 1995 j. 29 September.

საკონსტიტუციო სასამართლო არის საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანო.⁵ ამდენად, საქართველოში მოქმედებს ე. წ. „სპეციალიზებული სასამართლო ორგანო,“ იგივე კონსტიტუციური დებულება იკითხება კონსტიტუციის ახალი რედაქციის 59-ე მუხლის მე-2 პუნქტით, რომ სასამართლო ახორციელებს საკონსტიტუციო კონტროლს.⁶ მიმაჩნია, რომ „აღნიშნულ ტერმინს უფრო ფართო განმარტება შეიძლება მივანიჭოთ, ვიდრე მხოლოდ კონსტიტუციურ კონტროლს, ვინაიდან საკონსტიტუციო კონტროლი მეცნიერთა უმრავლესობის ამრით გულისხმობს უშუალოდ კანონებისა და ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის შემოწმებას (მ. ნუდელი, ტ. ნასიროვა, გ. კახიანი). არსებობს განსხვავებული მოსაზრებებიც, რომლებიც არა მხოლოდ სამართლებრივ აქტებს უკავშირებენ კონსტიტუციური კონტროლის ცნებას, არამედ ქმედებების შემოწმებასაც (ლ. ლაზარევი), ხოლო ა. ბლანკენაგელი მიუთითებს, რომ კონსტიტუციური კონტროლი ეს არის ხელისუფლების დანაწილებისა და კონსტიტუციური კონფლიქტების მოგვარებისაკენ მიმართული საქმიანობა.“⁷ საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოების უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია კომპეტენციური დავების განხილვაა, რაც, თავის მხრივ, უშუალო კავშირშია ხელისუფლების დანაწილების პრინციპთან.⁸

საკონსტიტუციო სასამართლო შეიძლება იყო ერთადერთი კონსტიტუციური სუბიექტი, რომელიც შეძლებს, გადაწყვიტოს კომპეტენციურ სახელმწიფო ორგანოთა შორის კონფლიქტები. კარლ შმიდტის მოსაზრებით, კონსტიტუციური დავები სამართლებრივზე მეტად პოლიტიკურ დავად უნდა მივიჩნიოთ, ხოლო კონსტიტუციის გარანტის ფუნქცია არა სასამართლომ, არამედ პრეზიდენტმა უნდა შეასრულოს.⁹ აღნიშნული მოსაზრება დიდი ხანია გადახედილია, თუმცა პრეზიდენტი, ამის მიუხედავად, ინარჩუნებს კონსტიტუციური გარანტის ფუნქციას. ამავდროულად, სწორედ პრეზიდენტის ფუნქციიდან გამომდინარე, მას ევალება, გადაჭრას პრობლემა, რომელიც უკავშირდება კონსტიტუციურ კონფლიქტებს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს შორის, ხოლო ამას იგი უნდა ახორციელებდეს საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მიმართვის გზით.¹⁰ შესაბამისად, შეიძლება გაზიარებული იქნეს პოზიცია, რომლის მიხედვითაც, უნდა არსებობდეს ხელისუფლების დანაწი-

⁵ საქართველოს კონსტიტუციის მოქმედი რედაქცია 2017 წლის 13 ოქტომბერს და 2018 წლის 23 მარტს მიღებული ცვლილებებამდე არსებული მდგომარეობით, რომელიც ძალაშია 2018 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში ახლად არჩეული პრეზიდენტის ფიცის დადებაამდე.

<<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=35>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

⁶ საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქცია 2017 წლის 13 ოქტომბერს და 2018 წლის 23 მარტს მიღებული ცვლილებები, რომლებიც ამოქმედდება 2018 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში ახლად არჩეული პრეზიდენტის ფიცის დადების შემდგომ.

<<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=35>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

⁷ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, დისერტ. სამეც. ხელმძ. ა. დემეტრაშვილი, უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2008, გვ. 24.

⁸ იქვე, გვ. 20.

⁹ გეწაძე supra 4, გვ. 75.

¹⁰ ნაკაშიძე მ., ხელისუფლების განაწილებებთან პრეზიდენტის ურთიერთობათა თავისებურებები მმართველობის ნახევრად საპრეზიდენტო სისტემებში, დისერტაცია სამეცნიერო ხელმძღვანელი ა. დემეტრაშვილი, თბილისი, 2010, გვ. 210.

ლების სისტემაში ნეიტრალური ინსტიტუტი, რომელიც მოაგვარებს ხელისუფლების დანაწილებასთან დაკავშირებულ კონსტიტუციურ კონფლიქტებს.¹¹

იმდენად, რამდენადაც საკონსტიტუციო სასამართლო იხილავს დავებს პოლიტიკურ-კონსტიტუციურ ორგანოებს¹² შორის, იგი პოლიტიკურ დავებს წყვეტს სამართლის მეშვეობით. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს ერთადერთი „იარაღი“ სამართალია. თუმცა, როდესაც კონსტიტუციური ორგანოები ერთმანეთში კომპეტენციათა თაობაზე დაობენ – სამართლებრივი დავა, უნებურად, იმ წამსვე პოლიტიკურ განზომილებაში ხვდება.¹³ საქართველოს კონსტიტუციით (89-ე მუხლის მე-2 პუნქტის ახალი რედაქციის მე-60 მუხლის მე-5 პუნქტით) დადგენილია, რომ „საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა. არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს იურიდიულ ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან.“ არსებითად იდენტური ტექსტი არის გადმოტანილი კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში, თუმცა ახალი რედაქციით გარკვეული დამატება იქნა შეტანილი ამ დებულების შინაარსში, რომლის მიხედვითაც, არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს იურიდიულ ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან, თუ შესაბამისი გადაწყვეტილება არ ადგენს აქტის ან მისი ნაწილის ძალის დაკარგვის სხვა გვიანდელ ვადას. აქედან გამომდინარე, საბოლოოდ, შეიძლება ითქვას, რომ საკონსტიტუციო სამართალში საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება ერთადერთი და საბოლოო ინსტანციაა, რომელიც ყველასათვის სავალდებულოდ შესასრულებელ ძალას იძენს. სწორედ ამ კუთხით შეიძლება ვისაუბროთ სამართლის პრიმატზე კონსტიტუციონალიზმში, რაც, თავის მხრივ, ხელისუფლების დანაწილებისა და კონსტიტუციის სხვა იდეალებისა და ღირებულების დაცვის უპირობოდ აღიარებას და, უფრო მეტიც, მათ კონსტიტუციურ გარანტიას წარმოადგენს.

2. კომპეტენციური დავის არსი და საფუძვლები

კომპეტენციური დავის მიზანს და არსს, იმავდროულად, წარმოადგენს კონსტიტუციის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტით (2017-2018 წლის კონსტიტუციური რეფორმის შესაბამისად ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის მარეგლამენტირებელ შესაბამის დებულებას ითვალისწინებს საქართველოს კონსტიტუციის მე-4 მუხლის მე-3 პუნქტი),¹⁴ განმტკიცებული ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის უზრუნველყოფა და აღნიშნული მექანიზმი ერთ-

¹¹ ნაკაშიძე, supra 10, გვ. 218.

¹² პოლიტიკურ-კონსტიტუციურ ორგანოებში იგულისხმება ხელისუფლების ის ორგანოები, რომლებიც მათი კონსტიტუციური სტატუსებიდან გამომდინარე უშუალოდ დაკავშირებულნი არის სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელებასთან.

¹³ გენაძე, supra 4, გვ. 81.

¹⁴ 2017 წლის 13 ოქტომბრისა და 2018 წლის 28 მარტის კონსტიტუციური კანონები, რომელიც ამოქმედდება 2018 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში გამარჯვებული კანდიდატის მიერ ფიცის დადების შემდგომ. ხსენებულმა რეფორმებმა მოახდინეს მმართველობის მოდელის შეცვლა და საპრეზიდენტო მმართველობის მოდელს ჩაენაცვლა შერეული მმართველობის მოდელი, შესაბამისად, ნახევრად-საპრეზიდენტო და ნახევრად-საპარლამენტო მოდელების სახით, ხოლო სამომავლოდ ითვალისწინებს კლასიკური საპარლამენტო მართველობის მოდელზე გადასვლას.

ერთ ძირითად კონსტიტუციურ სამართლებრივი გარანტიაა, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ჰორიზონტალური ხელისუფლების დანაწილება უმაღლესი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა შორის.¹⁵ სახელმწიფო ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა შორის კომპეტენციური კონფლიქტის განხილვის გარდა, საკონსტიტუციო სასამართლოში დავის საგანს ასევე შეიძლება წარმოადგენდეს ცენტრალურ ხელისუფლებასა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს შორის წარმოშობილი უფლებამოსილებათა კოლიზიებიც.¹⁶ მიუხედავად კომპეტენციური დავის მრავალმხრივობისა, კლასიკურ კომპეტენციურ დავას წარმოადგენს სწორედ ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა შორის დავა. კომპეტენციური დავის საფუძვლები განსაზღვრულია უშუალოდ კონსტიტუციით, კერძოდ, საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად (2017-2018 წლის კონსტიტუციური რეფორმის შესაბამისად, სათანადო დებულებას ითვალისწინებს საქართველოს კონსტიტუციის მე-60 მუხლის მე-4 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტიც), საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო იხილავს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა შორის დავას კომპეტენციათა შესახებ, რომელიც შესაძლოა, ეწინააღმდეგებოდეს საქართველოს კონსტიტუციით ხელისუფლების შტოებისთვის მინიჭებულ ფუნქციებსა და კომპეტენციებს.¹⁷

კომპეტენციური დავის არსს წარმოადგენს ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის უზენაესობის უზრუნველყოფა, როგორც ერთ-ერთი ძირითადი კონსტიტუციურ-სამართლებრივი პრინციპისა და კონსტიტუციონალიზმის ძირითადი იდეისა. კონსტიტუციური კონფლიქტები რეალურად ხშირად წარმოიშობოდა სწორედ იმ სახელმწიფოებში, რომლებშიც მოქმედებდა და მოქმედებს შერეული მმართველობის მოდელი, უფრო კონკრეტულად კი, ნახევრად საპრეზიდენტო მმართველობის მოდელის პრემიერი-პრეზიდენტალიზმის ქვეტიპი, სწორედ ის სისტემა, რომელიც მოქმედებს საქართველოში. ასევე აღნიშნული მმართველობის პოლიტიკური რეჟიმები მოქმედებს პოლონეთსა და უნგრეთში და ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოებში, რომლებშიც სახელისუფლებო კოლიზიები ძირითადად მიმდინარეობდა ახლად ჩამოყალიბებული მმართველობის სისტემის პირობებში. მართალია, გარკვეული კომპეტენციური კონფლიქტი შეიძლება წარმოიშვას საპრეზიდენტო რესპუბლიკებშიც, მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში საომარ უფლებამოსილებასთან დაკავშირებით პრეზიდენტსა და კონგრესს შორის, თუმცა ამ დავის რეგულირება მარტივად მოხდა სახელმწიფო მმართველობის მოდელის იურიდიული ბუნებიდან გამომდინარე პრეზიდენტის (მთავარსარდლის) ინსტიტუტის სასარგებლოდ,¹⁸

¹⁵ კახიანი, supra 7, გვ. 147.

¹⁶ ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის დავა საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობიდან გამომდინარე, კიდევ უფრო მოსალოდნელია, ვინაიდან ამ საკითხის რეგულირება უშუალოდ კონსტიტუციით არსებითად გადაწყვეტილი არაა და დამოკიდებულია საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე სახელმწიფო იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ.

¹⁷ დოქტრინალურ წყაროებში კომპეტენციური დავები უფრო ფართოდ არის განმარტებული და მასში მოიაზრება კომპეტენციების გამიჯვნა ხელისუფლების დანაწილების ვერტიკალურ და ჰორიზონტალურ ტრილში, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლოს სხვადასხვა კომპეტენციის ფარგლებში განიხილება. – იქვე, გვ. 146.

¹⁸ რეალურად მხოლოდ 1975 წლის ე. წ. "Mayaguez incident"-ის დროს მოჰყვა კონფლიქტი პრეზიდენტსა და კონგრესს შორის სამხედრო უფლებამოსილებებთან დაკავშირებით, რაც სამხედრო რეზოლუციების 132 შემთხვევიდან ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენდა.

კერძოდ, ლუის ფიშერის აზრით, ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტს შეუძლია ომის დაწყება კონგრესის დაუკითხავად.¹⁹

„კონსტიტუციით თუ მის გარეშე, სახელისუფლებო-სტრუქტურული კონფლიქტები ფართოდ იყო გავრცელებული ყოფილ სოციალისტურ ბლოკში და ამ კონფლიქტების კონსტიტუციური ბუნებიდან გამომდინარე, თითოეული მათგანი საკონსტიტუციო სასამართლოს განხილვის საგანი გახდა.“²⁰ პოლონეთის საკონსტიტუციო ტრიბუნალის მიერ მიღებულ მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებათა რიცხვს მიეკუთვნება: 1. სახელისუფლებო ფუნქციების დელეგირების ადრეული საქმეები, რომლებიც ადმინისტრაციულ უფლებამოსილებებს შეეხებოდა; 2. მცირე კონსტიტუციაში 1992 წელს შეტანილი ცვლილებები, რომლებიც სეიმისა და სენატის ურთიერთობას შეეხებოდა; 3. 1994 წლის რადიო-ტელემაუწყებლობის საბჭოს თავმჯდომარის განთავისუფლების საქმე, რომელიც სამთავრობო ორგანოების მიმართ პრეზიდენტის უფლებამოსილებას შეეხებოდა; 4. 1994 წლის საქმე, რომელიც ბიუჯეტისა და სეიმის დაშლის საკითხს ეხებოდა პრეზიდენტისა და სეიმის კონფლიქტის ფონზე.²¹ პირველი საქმე ეხებოდა მთავრობისა და მინისტრთა კაბინეტის ურთიერთობას, როდესაც მთავრობა გასცდა კანონის ფარგლებს და საკითხი თავისი აქტით მოაწესრიგა, ხოლო პოლონეთის საკონსტიტუციო ტრიბუნალმა გააუქმა ეს აქტი.²² ამის შემდეგ პოლონეთის საკონსტიტუციო ტრიბუნალმა მიიღო გადაწყვეტილებები, რომლებიც მკაცრად იცავდა კანონის უზენაესობას და უმაღლეს სტანდარტებს აკანონებდა ამ მხრივ.²³ უნგრეთსა და პოლონეთში საკონსტიტუციო სასამართლოები მუდმივად ერეოდნენ ეკონომიკურ სადავო საკითხებში, განსხვავებით ამერიკის უზენაესი სასამართლოსაგან, ვინაიდან აღნიშნული გამოწვეული იყო ქვეყნებში შექმნილი ეკონომიკური მდგომარეობით.²⁴

უნგრეთში საინტერესო შემთხვევა იყო, როდესაც ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ პრემიერი იოზეფ ანტალი და პრეზიდენტი არპად გონცი, როდესაც „ვიშეგრადში მოეწყო შეხვედრა ჩეხოსლოვაკიისა და პოლონეთის დელეგაციებთან, დასავლეთ ევროპასთან ურთიერთობის განსახილველად, პრემიერ-მინისტრ ანტალს ამ შეხვედრაზე პრეზიდენტი გონცის მაგივრად უნდოდა წასვლა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს შეხვედრა სახელმწიფოს მეთაურთა შორის უნდა გამართულიყო, ეს საკითხი უმტკივნეულოდ მოგვარდა.“²⁵ ამის შემდეგაც წარმოიშვა კონსტიტუციური კონფლიქტები, რომლებიც არც ისე მარტივად გადაწყდა. პირველი დაპირისპირება გამოიწვია თავდაცვის მინისტრის მცდელობამ, შეარაღებულ ძალებზე კონტროლი განეხორციელებინა, რის გამოც მას სერიოზულად დაუპირისპირდა გონცი და მისი პოლიტიკური ძალა. თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლომ დავა მაინც მთავრობის სასარგებლოდ გადაწყვიტა.²⁶ აღსანიშნავია, რომ ეს დავა საკონსტიტუციო სასამართლოს

¹⁹ იხ. <<http://www.cfr.org/united-states/balance-war-powers-us-president-congress/p13092>>

[უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

²⁰ შვარცი ზ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, მთარგ. ქ. ალექსიძე, თბილისი (აირის საქართველო), გამომც. სეზანი, 2003, გვ. 112.

²¹ იქვე, გვ. 20.

²² იქვე, გვ. 113.

²³ იქვე, გვ. 114.

²⁴ იქვე, გვ. 117.

²⁵ შვარცი, supra 20, გვ. 149.

²⁶ იქვე.

განსჯადი გახდა მხოლოდ კონსტიტუციის ინტერპრეტაციის ნაწილში და, შესაბამისად, მხოლოდ და მხოლოდ სარეკომენდაციო რჩევას წარმოადგენდა.²⁷ ასევე აღსანიშნავია უნგრეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა კომპეტენციურ დავებზე, როდესაც მან განიხილა საკითხი ტელე-რადიომაუწყებლობის დირექტორთან დაკავშირებით. დავა ეხებოდა ამ თანამდებობის პირის დანიშვნის საკითხს და წესს, მხარეებს წარმოადგენდნენ პრეზიდენტი და პრემიერი, საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილება ამ შემთხვევაში მთავრობის სასარგებლოდ მიიღო.²⁸

აქვე შესაძლებელია, რომ ზოგადად იმ ნაწილში, რომელიც ეხება სადავო ფუნქციების შესავალს, ცალკე გამოიყოს კომპეტენციური დავის საკითხი, რომელიც ეხება თანამდებობის პირების დანიშვნას. აღნიშნული ასევე მიეკუთვნება იმ საკითხთა რიცხვს, რომელთაც დიდი ალბათობით შესაძლებელია წარმოეშვას დავა კონსტიტუციასთან დაკავშირებით. იმდენად, რამდენადაც ამგვარი დავების პრაქტიკა იყო პოლონეთშიც და უნგრეთშიც. მგავსი ხასიათის დავები იყო საქართველოშიც, რომელიც მნიშვნელოვანწილად ასევე ატარებდა პოლიტიკურ შინაარსს.²⁹ მიმაჩნია, რომ კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას წარმოადგენს სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენცია, განიხილოს და გადაწყვიტოს დავა კომპეტენციურ სუბიექტებს შორის და ამით ხელი შეუწყოს ქვეყანაში კონსტიტუციონალიზმის იდეისა და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის განვითარებას. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლო, ყველა საჭირო მექანიზმის გამოყენებით, მოწოდებული უნდა იყოს ამ კატეგორიის დავების გადაწყვეტისკენ.

²⁷ შვარცი, supra 20, გვ. 415.

²⁸ იქვე, გვ. 120.

²⁹ ამგვარი პოლიტიკური შინაარსის დისპუტები მრავლად იყო ქართულ პოლიტიკურ რეალობაში, მათ შორის მაგალითისათვის, განსაკუთრებულად აქტუალურად განიხილებოდა, ვის მიერ უნდა ყოფილიყო ხელმოწერილი საქართველოსა და ევროკავშირს შორის გასაფორმებელი ასოცირების ხელშეკრულება, რომელიც გაფორმდა 2014 წლის 27 ივნისს, ამასთან დაკავშირებით გარკვეულწილად გამოთქმული იყო მოსაზრებები აკადემიურ წრეებში, გამოთქმული იყო შემდეგი შეხედულებები „ამ საკითხზე დისკუსია [იგულისხმება ასოცირების ხელშეკრულებაზე ხელმოწერის საკითხი] დასრულებულად ჩაითვლებოდა, დავა კომპეტენციათა თაობაზე საკონსტიტუციო სასამართლოს რომ გადაეწყვიტა და არა მაშინ, როცა პრემიერმინისტრი საკითხს დახურულად გამოაცხადებდა. კონსტიტუციური დავა კომპეტენციათა შესახებ სასამართლოში პრეზიდენტმა უნდა წამოიწყო. თუ სამართლებრივ სახელმწიფოში პრეზიდენტის ასეთი ქმედება სამართლებრივი და პოლიტიკური კულტურის გამოვლინებად შეფასდება, საქართველოში მისი ამგვარი ნაბიჯი „პოლიტიკურ განხეთქილებადა“ ან „პრეზიდენტის ამბიციების ზრდად“ იქნება განხილული.“ –

<<http://liberali.ge/blogs/view/5903/ra-mnishvneloba-aqvs-vin-moatsers-khels-evrokavshirtan-asotsirebis-shetankhmebas>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს];

ასევე იყო გამოთქმული უფრო მკაფიო მოსაზრებები ამ საკითხთან დაკავშირებით „ასოცირების ხელშეკრულებაზე ხელმოწერის პირველადი კომპეტენცია საქართველოს პრეზიდენტს აქვს. ასეთია კონსტიტუციის ლოგიკა. მიუხედავად ამისა, დღეს ამ თემაზე დისკუსია კიდევ ერთხელ განახლდა.“ –

<<http://liberali.ge/blogs/view/5889/vin-unda-moatseros-kheli-asotsirebis-khelshekrulebas>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს];

გარდა ამისა ამ საკითხთან დაკავშირებთ უფრო მეტიც, საზოგადოების უფრო ფართო წრის მოსაზრებებიც იქნა გამოკითხული, იმდენად აქტუალურ პოლიტიკურ საკითხს წარმოადგენდა იგი.

<<https://www.transparency.ge/ge/blog/evrokavshirtan-asotsirebis-shetankhmebas-kheli-sakartvelos-prezidentma-unda-moatseros>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

3. კომპეტენციური დავების განხილვის ფარგლები

კომპეტენციური დავა არ შეიძლება გაგებულ იქნეს ვიწროდ, არამედ იგი უნდა გავიგოთ ფართოდ, ვინაიდან დაუშვებელია და კონსტიტუციური მართლმსაჯულების იდეას ეწინააღმდეგება კომპეტენციური დავების განხილვის ფორმალური საფუძვლები. სასამართლოში დავა შეიძლება წარმართოს უშუალოდ კონსტიტუციური დებულებების განმარტების გზით და კონსტიტუციურ დებულებათა ფარგლებში, თუმცა კომპეტენციურ ორგანოებს შორის დავა ასევე შეიძლება წარმოიშვას იმ საკითხებთან დაკავშირებითაც, რომლებიც უშუალოდ კონსტიტუციით არ არის რეგულირებული, თუმცა თავისი შინაარსით კონსტიტუციური მნიშვნელობისაა. მიმაჩნია, რომ ასეთ შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლომ არსებითად უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს პრობლემატური საკითხი კონსტიტუციურ ნორმათა ფართო განმარტების საფუძველზე, მათ შორის, ქვეყნის მმართველობის მოდელური ბუნების უფრო კონკრეტული განმარტებების შესაბამისად. სწორედ, საკონსტიტუციო სასამართლო უნდა იყოს ის ძირითადი ორგანო, რომელიც განსაზღვრავს მისი წარმოების ფარგლებში მმართველობის მოდელის კლასიფიკატორების შესაბამისად, მმართველობის მოდელიდან გამომდინარე ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში როგორ უნდა გადანაწილდეს ხელისუფლება. მართალია, სახელმწიფოში მმართველობის მოდელის განსაზღვრა უფრო სხვა სახელმწიფო ორგანოთა თუ კომისიათა ფუნქციას უნდა წარმოადგენდეს, მაგრამ ამ შემთხვევაში აღნიშნული საფუძვლებიდან გამომდინარე, აუცილებელია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გააჩნდეს საკუთარი პოზიცია ამ საკითხებთან დაკავშირებით, რის შესაბამისად მოხდება პრობლემატური საკითხების სისტემურად გადაწყვეტა, რათა სისტემის ცალკეული პრობლემის არაკომპლექსურმა მოგვარებამ არ წარმოშვას ახლი პრობლემატიკა. ამასთან ერთად, არ შეიძლება, პოლემიკას სახელისუფლებო რეჟიმების რაობის შესახებ მხოლოდ თეორიული მნიშვნელობა ჰქონდეს და მხოლოდ კონსტიტუციის ფორმირების პროცესში განიხილებოდეს.

3.1. კომპეტენციური დავის სუბიექტები

საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში მხარეები არიან ის კონსტიტუციური ორგანოები და პირები, რომლებსაც აღნიშნული დავის წარმოების უფლება მინიჭებული აქვთ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონისა და კონსტიტუციის შესაბამისად, კერძოდ, საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ კანონის 33-ე, მე-40 მუხლების მიხედვით.³⁰ რაც შეეხება კომპეტენციურ დავებს, იგივე კანონი (34-ე მუხლი) განსაზღვრავს, თუ ვინ შეიძლება იყოს მოსარჩელე, ადგენს მისი სასარჩელო სუბიექტუარიალობის საკითხებს და აწესრიგებს მოპასუხის სამართლებრივ მდგომარეობას.

კომპეტენციური დავის სუბიექტები არიან საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ის ძირითადი მონაწილეები, რომლებიც კომპეტენციების შესახებ და შესაბამისად დაობენ სახელმწიფო ორგანოები და კონსტიტუციური თანამდებობის პირები. ამგვარი დავის დროს

³⁰ კახიანი, supra 7, გვ. 197.

საკონსტიტუციო სასამართლოში სუბიექტები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ ის ორგანოები ან თანამდებობის პირები, რომლებიც საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლში არის მითითებული. კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველ პუნქტში მითითებული სუბიექტები არიან: საქართველო პრეზიდენტი, მთავრობა, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედი, სასამართლო, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოები, თვითმმართველი ერთეულის წარმომადგენლობითი ორგანო – საკრებულო, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, სახალხო დამცველი.³¹ საქართველოს კონსტიტუციისა და საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონის შესაბამისად, სახელმწიფოს მეთაური აღჭურვილია უნივერსალური უფლებამოსილებით და აგრეთვე ერთგვარი ფუნქციით, მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს და მოითხოვოს საკითხის განხილვა იმის მიუხედავად, ეს მის კომპეტენციას მიკუთვნებულ საკითხებს ეხება, თუ სხვა ნებისმიერი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოს. აღნიშნული გამომდინარეობს პრეზიდენტის კონსტიტუციის გარანტიის ფუნქციიდან, რომელიც სიტყვასიტყვით არ იკითხება კონსტიტუციის ტექსტში, თუმცა გამომდინარეობს პრეზიდენტის ფიცის ტექსტიდან, რომლითაც სახელმწიფოს მეთაური კისრულობს კონსტიტუციის დაცვის ვალდებულებას. გარდა ამისა, პრეზიდენტის აღნიშნული ფუნქცია იკითხება იმ უფლებამოსილებათა კატალოგიდანაც, რომელიც მას გააჩნია საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში. პრეზიდენტი საკონსტიტუციო სასამართლოს თითქმის ყველა კომპეტენციასთან მიმართებით უფლებამოსილია, საკითხი განსახილველად წარუდგინოს სასამართლოს. ხოლო რაც შეეხება სხვა სუბიექტებს, საქართველოს ორგანული კანონი უთითებს იმ კონსტიტუციურ ორგანოებზე, რომლებიც ჩამოთვლილია საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლში და აღნიშნავს, რომ ამ ორგანოთა კომპეტენციაა, მიმართონ სარჩელით საკონსტიტუციო სასამართლოს, თუკი თვლიან, რომ დარღვეულია მათი კომპეტენცია სახელმწიფო ხელისუფლების რომელიმე შტოს მიერ. აგრეთვე, უნივერსალური მოსარჩელის კომპეტენცია გააჩნია საქართველოს პარლამენტის წევრთა ერთ მეხუთედს საკონსტიტუციო სასამართლოში სახელმწიფო ორგანოებს შორის კომპეტენციის ფარგლების შესახებ, თუ პარლამენტის წევრთა ჯგუფი მიიჩნევს, რომ დარღვეულია მისი კომპეტენცია ან დაირღვა სახელმწიფო ორგანოთა კონსტიტუციური უფლებამოსილების ფარგლები.³²

სასამართლოში მოპასუხესთან დაკავშირებით არცთუ ისე ნათლად არის საკითხი მოწესრიგებული კანონის შესაბამისად. მიუხედავად იმისა, რომ ამ კატეგორიის სარჩელზე მოპასუხეს უნდა წარმოადგენდეს ის ორგანო, რომელმაც გამოსცა ნორმატიული აქტი, (ორგანული კანონის 34-ე მუხლის მე-2 პუნქტი),³³ მაინც განუსაზღვრელად რჩება საკითხი,

³¹ საქართველოს კონსტიტუცია 04.10.2013 მდგომარეობით -

<<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

³² საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ 29.05.2015 მდგომარეობით - <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32944>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

³³ კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებულ საქმეებზე მოპასუხეა ის სახელმწიფო ორგანო, რომლის ნორმატიულმა აქტმაც, მოსარჩელის აზრით, გამოიწვია მისი კონსტიტუციური უფლებამოსილების დარღვევა.- საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ 29.05.2015 მდგომარეობით - <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32944>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

თუ ვინ შეიძლება იყოს მოპასუხე იმ შემთხვევაში, როდესაც დავა არ ეხება ნორმატიულ აქტს, არამედ სახეზეა სადავო კონსტიტუციურსამართლებრივი ურთიერთობა, კონსტიტუციური ნდივიდუალური აქტი ან კონსტიტუციურსამართლებრივი ქმედება, რაც ცალსახად არც კანონით გამოირიცხება და კონსტიტუციის მიხედვით კი, შეიძლება იგულისხმებოდეს კიდევ, როგორც შესაძლო დავის საგანი. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ მოსარჩელემ თავად უნდა განსაზღვროს, ვინ უნდა იყოს მოპასუხე მის სარჩელთან დაკავშირებით. კანონით და კონსტიტუციით ასევე ბუნდოვნად არის განსაზღვრული ამ კატეგორიის დავის შემთხვევაში მოსარჩელებისა თუ მოპასუხეთა სრულყოფილი და ამომწურავი წრე, ვინაიდან როგორც უკვე მივუთითეთ, საქართველოს ორგანული კანონი მოსარჩელეთა წრის განსაზღვრისას უთითებს კონსტიტუციის 89-ე მუხლზე ზოგადად (ახლი კონსტიტუციის რედაქციის ამოქმედების შემდეგ ბლანკეტური მითითება მოხდება კონსტიტუციის ახალი რედაქციის მე-60 მუხლთან მიმართებით) და არ უთითებს კონკრეტულად იმ სუბიექტებზე, რომლებსაც აქვთ საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის შესაბამისი უფლებამოსილების ფარგლებში მიმართვის შესაძლებლობა. კონსტიტუციის 89-ე მუხლში მითითებულია, როგორც უმაღლესი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების, ასევე ადგილობრივი თვითმართვებლების წარმომადგენლობითი ორგანოები, ასევე იუსტიციის უმაღლესი საბჭო და სახალხო დამცველი. პირველ რიგში, უნდა ითქვას, რომ განუჭვრეტადია მითითებული ორგანოების სუბიექტუნარიანობა ამ კატეგორიის დავის ფარგლებში, გარდა ამისა, მიმაჩნია, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლი საერთოდ არ ითვალისწინებს იმ კონსტიტუციურ ორგანოებს, რომლებიც შესაძლოა დადგნენ აუცილებლობის წინაშე, მიმართონ საკონსტიტუციო სასამართლოს საკუთარი კომპეტენციების დასაცავად, მათ შორის აუდიტის სამსახურს.³⁴ საქართველოს ეროვნულ ბანკს, ეროვნული უშიშროების საბჭოსა და სხვა კონსტიტუციურ სუბიექტებს, რომელთა ფუნქციები და კომპეტენციები განსაზღვრულია უშუალოდ კონსტიტუციით. დღევანდელი საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში თვალნათლივ ჩანს პრობლემა, რომელიც უკავშირდება სწორედ მოსარჩელეთა უფლებამოსილებებს იმდენად, რამდენადაც არა უშუალოდ სათანადო სუბიექტი წარმართავს დავას სასამართლოში, არამედ სხვა უფლებამოსილი სუბიექტი აწარმოებს დავას სასამართლოში. მაგალითისათვის, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებულ იქნა არსებითად განსახილველად საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფის კონსტიტუციური სარჩელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, რომლის დავის საგანსაც წარმოადგენდა ეროვნული ბანკის შესახებ საქართველოს კანონში შეტანილი ცვლილებები, რომლებიც, საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფის მოსაზრებით, ეწინააღმდეგებოდა ეროვნული ბანკის დამოუკიდებლობის კონსტიტუციურ გარანტიებს, აღნიშნული სარჩელი საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ წარმოებაში იქნა მიღებული 2015 წლის 12 ოქტომბრის პლენუმის საოქმო ჩანაწერით №3/6/668, თუმცა ამ საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილება დღემდე ვერ იქნა მიღებული.³⁵ აღნიშნულიდან

³⁴ 2013-2015 წლის საკონსტიტუციო კომისიის ფარგლებში ასევე განიხილებოდა წინადადებები ამგვარი უფლებამოსილებით აღჭურვასთან დაკავშირებით, როგორც დამოუკიდებელი კონსტიტუციური ორგანოების ინსტიტუციური ფორმირების გზით.

³⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2015 წლის 12 ოქტომბრის საოქმო ჩანაწერი №3/6/668 საქმეზე საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფი (ზურაბ აბაშიძე, გიორგი ბარამიძე, დავით ბაქრაძე და სხვები, სულ 39 დეპუტატი) საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

გამომდინარე ცხადია, საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება და კომპეტენციური დავის განხილვა სრულყოფილად ვერ განხორციელდება სათანადო მხარეების და, მით უმეტეს, სათანადო მოსარჩელის გარეშე. სწორედ ამიტომ, მიზანშეწონილია, რომ კონსტიტუციურ ორგანოებს არ ჰქონდეთ შეზღუდული საკონსტიტუციო სასამართლოში სარჩელის აღძვრის უფლება. შესაბამისად, მისასალმებელია კონსტიტუციის ახალი რედაქციით ჩამოყალიბებული დებულება, კერძოდ, მე-60 მუხლის მე-4 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად დადგინდება, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო ორგანული კანონით დადგენილი წესით, საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის, მთავრობის, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს, გენერალური პროკურორის, ეროვნული ბანკის საბჭოს, გენერალური აუდიტორის, სახალხო დამცველის ან ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ან აღმასრულებელი ორგანოს სარჩელის საფუძველზე, იხილავს დავას შესაბამისი ორგანოს უფლებამოსილების შესახებ, გამომდინარე აქედან, შეიძლება ითქვას, რომ ახალი რედაქციით დაზუსტდა იმ სუბიექტების წრე, რომელთაც უფლება აქვთ, იდავონ საკონსტიტუციო სასამართლოში კომპეტენციებთან დაკავშირებით.

3.2. კომპეტენციური დავის ობიექტი

საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრულია საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებანი, თუ რა კომპეტენციის ფარგლებში შეიძლება იქნეს განხილული დავა კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ფარგლებში. კონსტიტუციის მიხედვით დადგენილია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოში დავის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით. სწორედ „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ დავის საგანზე, რომელიც შეიძლება გახდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს განხილვის ობიექტი.

დავას სახელმწიფო ორგანოებს შორის კომპეტენციის შესახებ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის (23-ე მუხლის მე-2 პუნქტისა და 34-ე მუხლის მე-2 პუნქტი) მიხედვით, საკონსტიტუციო სასამართლო იმ შემთხვევაში განიხილავს, თუ კომპეტენციის დარღვევა ნორმატიულ აქტს უკავშირდება³⁶. ნორმატიული აქტი ცალსახად წარმოადგენს შესაძლო დავის საგანს, თუმცა გარდა ნორმატიული აქტისა, რა შეიძლება იყოს დავის საგანი, ამის შესახებ კანონმდებლობა არავითარ კონკრეტულ ჩანაწერს არ ითვალისწინებს. თუმცა თუკი კონსტიტუციურ ჩანაწერს განვმარტავთ, შეიძლება ითქვას, რომ დავა შეიძლება წარმოიშვას ნებისმიერ საკითხზე, თუნდაც ეს არ შეეხებოდეს ნორმატიულ აქტს.

საქართველოს პრეზიდენტს შეუძლია, მოთხოვნა დააყენოს უშუალოდ იმ კონსტიტუციურ ნორმასთან, დღეს მოქმედი საკანონმდებლო აქტის საქართველოს ორგანული კანონის

<<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3027926?publication=0>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

³⁶ საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ 29.05.2015 მდგომარეობით - <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32944>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

„საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ზემოაღნიშნული პუნქტების იმ ნორმატიულ შინაარსთან დაკავშირებით, რომლებიც შესაძლოა მას უკრძალავდნენ საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვას მხოლოდ ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობასთან დაკავშირებით.³⁷ თუმცა აღნიშნული ერთგვარი მექანიზმები, რომელთა გამოყენების შემდეგაც შესაძლებელი გახდება კონსტიტუციური „ჭეშმარიტების“ დადგენა სასამართლოს მეშვეობით, რეალურად მხოლოდ ჰიპოთეტურ მსჯელობას ეფუძნება, ხოლო უფრო არსებითად მიმაჩნია, რომ უმჯობესი იქნება, კონსტიტუციური მართლმსაჯულების პირობებში დავა წარიმართოს არა მხოლოდ ნორმატიული ტექსტის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის ფარგლებში, არამედ უფრო ფართო და სრულყოფილი სამართალწარმოების გზებით დადგინდეს კონსტიტუციურ სამართლებრივ პრაქტიკაში წარმოშობილი პრობლემეტიკა. აღნიშნული გზით კონსტიტუციონალიზმის დიალექტიკაც ჩამოყალიბებული ფორმებით წარიმართება. არსებობს მოსაზრება, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოში მხოლოდ სამართლებრივი საფუძვლების მქონე ნორმატიული ბუნების დავები ანუ ე.წ. „სამართლის საკითხი“ უნდა განიხილებოდეს და არა ქმედება ან სამართალურთიერთობა. კერძოდ, დოქტრინალური მოსაზრებით, „საკონსტიტუციო მართლმსაჯულებას დაქვემდებარებული საკითხების დიფერენცირება შედარებით უფრო მარტივია, განხორციელდეს არა საზოგადოებრივი ურთიერთობების წრის ან მათი მნიშვნელობის მიხედვით, არამედ 'ნორმატიული მასშტაბის' დახმარებით.“³⁸ მიმაჩნია, რომ არ იქნება მართებული ამგვარი დასკვნის გაკეთება, თუნდაც იქიდან გამომდინარე, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო სხვა კომპეტენციათა ფარგლებში არსებითად განიხილავს ქმედებათა კონსტიტუციურობას, მათ შორის მაშინ, როდესაც საკითხი ეხება იმპიჩმენტის გაგებას ან/და პარლამენტის დეპუტატის უფლებამოსილების შეწყვეტის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის დადგენას. ორივე შემთხვევაში სასამართლო ფაქტობრივად მსჯელობს საქმის გარემოებებთან დაკავშირებით და შესაბამისად იღებს გადაწყვეტილებას.

არსებობს ისეთი სამართლებრივი ურთიერთობებიც, რომლებიც ვერ გახდება ვერც საერთო სასამართლოს კომპეტენციის ფარგლებში განიხილვის საგანი და ვერც საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯადი დღევანდელი კონსტიტუციური მოწყობის პირობებში, ვინაიდან დღევანდელი რეგულირებით, თუ სახეზე არ გვაქვს ნორმატიულსამართლებრივი აქტი, შეუძლებელია მისი გასაჩივრება. ამ შემთხვევაში სასამართლო კონტროლის მიღმა რჩება ისეთი საკითხები, როგორცაა კონსტიტუციური მოქმედება ან უმოქმედობა და კონსტიტუციური ინდივიდუალურ სამართლებრივი აქტი. ამ შემთხვევაში, ისევე როგორც სხვა შემთხვევებში, აუცილებელია, რომ არსებობდეს შემმოწმებელი ორგანო, იმდენად, რამდენადაც საქართველოში არსებობს „სპეციალიზებული ორგანო“³⁹ საკონსტიტუციო სასამართლოს სახით, უმჯობესი იქნება, რომ სწორედ მან განიხილოს ყოველგვარი მართლმსაჯულება,

³⁷ ამ შემთხვევაში ამგვარი მოთხოვნის დაყენების უფლება აქვს ყველა იმ სუბიექტს, რომელიც შესაძლებელია იყოს ამ ტიპის დავაზე მოსარჩელე.

³⁸ ხუბუა გ. საკონსტიტუციო სასამართლო სამართალსა და პოლიტიკას შორის, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, N9, 2016, 8, - <<http://www.constcourt.ge/uploads/other/3/3803.pdf>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

³⁹ ზოგადად არსებობს სპეციალიზებული და არა სპეციალიზებული საკონსტიტუციო სასამართლოები, რომელთაგან სპეციალიზებული ორგანოა ის, რომლის ძირითად საქმიანობის სფეროსაც წარმადგენს საკონსტიტუციო კონტროლი, იხ. კახიანი, supra 7, გვ-გვ. 32-33.

რომელიც დაკავშირებულია კონსტიტუციურ კონტროლთან. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში (კ. დავითაშვილის საქმე) იყო შემთხვევა, როდესაც საქართველოს პარლამენტის დეპუტატი ასაჩივრებდა საქართველოს პრეზიდენტის 15.03.2003 წლის №286 განკარგულებას, რომელიც ეხებოდა პარლამენტის რიგგარეშე სხდომის მოწვევას. სასამართლომ აღნიშნული საქმე არ განიხილა არსებითად, ვინაიდან მისი დასაბუთებით, აღნიშნული აქტი წარმოადგენდა არა ადმინისტრაციულსამართლებრივ აქტს, არამედ კონსტიტუციის საფუძველზე გამოცემულ პოლიტიკურ აქტს, რომლის მიზანშეწონილობის შეფასებაც, სასამართლოს განმარტებით, მის კომპეტენციას სცილდებოდა. უზენაესმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ამგვარი საქმის არსებითად განხილვის და გადაწყვეტის შემთხვევაში სასამართლო დაარღვევდა ხელისუფლების დანაწილების პრინციპს (საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2003 წლის 22 მაისის განჩინება N3გ-ად-440-კს-03).⁴⁰ ამდენად, უზენაესმა სასამართლომ არ მიიღო საქმე განსახილველად, რომელიც ეხებოდა კონსტიტუციურსამართლებრივ აქტს. მიუხედავად ამ სადავო სამართლებრივი შეფასებისა, მაინც იმავე აზრს უნდა დავეყრდნოთ, რომ დავა, რომელიც წარმოიშობა კონსტიტუციური სამართლის ფარგლებში, უმჯობესია განიხილოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მისი კონსტიტუციური აქტის სპეციფიკური ბუნებიდან და სასამართლოს უშუალო და მაღალი დონის კომპეტენციიდან გამომდინარე.

4. კომპეტენციური დავის განხილვის წესი და გადაწყვეტილების აღსრულება

საკონსტიტუციო სასამართლოში კომპეტენციური დავის განხილვა ხორციელდება სასარჩელო წარმოების დაცვით. საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ საქართველოს ორგანული კანონით (21-ე მუხლის მე-2 პუნქტი) საკონსტიტუციო სასამართლო კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებით საკითხს წყვეტს, როგორც წესი, კოლეგიური შემადგენლობით და არა პლენუმზე.

კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებულ საკითხზე კონსტიტუციური სარჩელის დაკმაყოფილება იწვევს სადავო ნორმატიული აქტის ძალადაკარგულად ცნობას მისი ამოქმედებიდან.⁴¹ საკონსტიტუციო სასამართლოში ასევე შეიძლება წარიმართოს მულტილატერალური კონსტიტუციური დავა, როდესაც საქმის განხილვაში მონაწილეობს რამდენიმე მოსარჩელე ან/და მოპასუხე კონკრეტულ კომპეტენციებთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, შეიძლება ითქვას, რომ მოპასუხის სახით ჩაბმული პირი არაა აუცილებელი, იყოს სადავო ნორმატიული აქტის გამომცემი/მიმღები სუბიექტი. ამ ტრილში კონსტიტუციური კონფლიქტი შესაძლოა გაგებულ იქნეს როგორც სამართლებრივი და ფაქტობრივი ურთიერთობებიდან წარმოშობილი და არა მხოლოდ ნორმატიული აქტის საფუძველზე განსახილველი დავა.

⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი ადმინისტრაციულ და სხვა კატეგორიის საქმეებზე, თბილისი, რედ., ჯორბენაძე ს., გამომცემლობა „სანი“, თბილისი, ივლისი, 2003 წ., N7, 1769-1773.

⁴¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ საქართველოს ორგანული კანონის 23-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება თვითაღსრულებადი აქტია და სავალდებულოა შესასრულებლად.⁴² იგი კონსტიტუციის ლეგიტიმურ განმარტებას წარმოადგენს, რა დროსაც საკონსტიტუციო სასამართლოს მიხედულების საგანია კონსტიტუციას ფართოდ განმარტავს თუ ვიწროდ, თუნდაც იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ იგი არის ერთადერთი და უმაღლესი ინსტანცია, რომლის გადაწყვეტილების შეცვლის მექანიზმი ისევ და ისევ მის ხელშია.⁴³ ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების პატივისცემა და შესრულება (აღსრულება) ყველა სახელმწიფო ორგანოს ვალდებულებაა. თუმცა საქართველო კანონმდებლობა ითვალისწინებს გარკვეულ მექანიზმებს და მნიშვნელოვან საკანონმდებლო გარანტიას, რათა დაცული იყოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება. საქართველოს ორგანული კანონი საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ, კერძოდ, 25-ე მუხლის 4¹ პუნქტის შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლოს შეუძლია არსებითი განხილვის გარეშე გააუქმოს ნორმატიული აქტი, თუკი ჩათვლის, რომ აღნიშნულ საკითხზე მას უკვე აქვს მიღებული გადაწყვეტილება და მოქმედი ნორმების არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმების მსგავს სამართლებრივ შედეგებს იწვევს. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში არსებობს საქმეებიც, როდესაც მიღებულ იქნა ამგვარი განჩინებები სასამართლოს მიერ.⁴⁴ თუმცა მიმაჩნია, რომ ამგვარი საკანონმდებლო გარანტია უშუალოდ კონსტიტუციაში უნდა აისახოს, რათა დაცული იყოს სამართლებრივი გადაწყვეტილების მიღების უპირატესი მნიშვნელობა და პირველადი ბუნება პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებასთან მიმართებით.

ხელისუფლების სამგანშტოებიანი დანაწილების პირობებში სასამართლო ხელისუფლება, რა თქმა უნდა, ჩაბმულია განშტოებათა კონფლიქტებში. პოლონეთში ურთიერთობა სეიმსა და საკონსტიტუციო ტრიბუნალს შორის განსაკუთრებით კომპლექსური იყო, ვინაიდან დე იურე ტრიბუნალის გადაწყვეტილებები კანონთა არაკონსტიტუციურობაზე არ იყო საბოლოო⁴⁵. პოლონეთის სეიმი არ ახორციელებდა გარკვეული პერიოდის განმავლობაში ტრიბუნალის გადაწყვეტილებათა აღსრულებას. თუმცა ტრიბუნალმა თავისი პრაქტიკით დაადგინა, რომ კანონი, რომელთან დაკავშირებითაც პარლამენტი არ მოახდენდა აღსრულებას, ექვსი თვის შემდეგ ავტომატურად ჩაითვლებოდა ძალადაკარგულად⁴⁶, ასევე საინტერესო პრაქტიკა დაამკვიდრა საკონსტიტუციო ტრიბუნალმა, როდესაც მიიჩნია, რომ პრეზიდენტის მიერ ხელმოწერის გარეშე მიღებულ აქტთან დაკავშირებით საკონსტიტუციო ტრიბუნალის გადაწყვეტილების დაძლევის უფლება საერთოდ არ გააჩნია სეიმს⁴⁷.

ამ შემთხვევაში ასევე საყურადღებოა ის გარემოება, რომ თუ სასამართლოში შესაძლო დავის საგნად განვიხილავთ არა მხოლოდ ნორმატიულ აქტს, არამედ ყველა სხვა კონსტი-

⁴² ნაკაშიძე, supra 10, გვ. 226.

⁴³ საკონსტიტუციო სასამართლოს შეუძლია დაძლიოს საკუთარი პრაქტიკა, თუმცა ამ შემთხვევაში აუცილებელია, რომ ამგვარი გადაწყვეტილება მიიღოს პლენუმმა.

⁴⁴ საქართველოს საკონსტიტუციოს სასამართლოს 2012 წლის 14 დეკემბრის განჩინება №1/5/525 მოლდოვის მოქალაქე მარიანა კიკუ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 ივნისის განჩინება № 1/2/563 ავსტრიის მოქალაქე მათიას ჰუტერი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

⁴⁵ შვარცი, supra 20, გვ. 119.

⁴⁶ იქვე, გვ. 120.

⁴⁷ იქვე.

ტუციურსამართლებრივ აქტსა თუ კომპეტენტური ორგანოს მოქმედებას ან უმოქმედობას, საკითხი შეიძლება პრობლემური აღმოჩნდეს მისი აღსრულების ნაწილში. ერთი მხრივ, მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება თვითაღსრულებადია და, როგორც წესი, არ იწვევს გარკვეული იურიდიული ქმედებების დამატებით განხორციელებას, მეორე მხრივ, ასეთი კომპეტენციური დავის შემთხვევაში დამძლევი კონსტიტუციური აქტის გაუქმება არსებითი განხილვის გარეშე, გარკვეულწილად, შეიძლება არაეფექტური იყოს. ვინაიდან, როცა დავა ეხება კონკრეტულ ქმედებას, შესაძლოა, რთული აღმოჩნდეს იმის შეფასება, ესა თუ ის ქმედება ერთი და იმავე სამართლებრივ შედეგებს იწვევს თუ არა. ამდენად, ეს პროცესი დაემსგავსება „რეალურ კონსტიტუციურ კონტროლს“.⁴⁸ რაც გამოიწვევს საკონსტიტუციო სასამართლოში მსგავსი პრობლემეტიკის დავების გახშირებას, ხოლო სასამართლო გვერდს ვერ აუვლის ყველა ამ ტიპის საქმის არსებით განხილვას და გადაწყვეტას. შესაბამისად, ამგვარი რეგულირება ცალსახად კარგავს იმ დადებით ეფექტს, რაც ზემოთ აღნიშნული ნორმის ფუნქციას წარმოადგენს, რომ დაცული იყო საჯარო ინტერესები, დაიზოგოს სახელმწიფო და სასამართლო რესურსი, პროცესის ეკონომიურობა იყოს უზრუნველყოფილი და, რაც მთავარია, არსებობდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების საკითხი შეიცვლება და განსხვავებულ სამართლებრივ რეჟიმში მოექცევიან საკონსტიტუციო დავაში მონაწილე მხარეები. მიუხედავად შესაძლო პრობლემეტიკისა, ამ კომპეტენციის ფართოდ გაგება აუცილებელია, რათა ხელისუფლების დანაწილების კონსტიტუციური პრინციპი განხორციელდეს ყველა ფორმითა და საშუალებით.

პოლონეთში ლეხ ვალენსამ „ტელე-რადიომაუწყებლობის საქმეზე“⁴⁹ 1994 წელს სცადა გადაეხვია საკონსტიტუციო ტრიბუნალის გადაწყვეტილებისაგან და ამ პოზიციას იმით ასაბუთებდა, რომ ტრიბუნალის გადაწყვეტილებას უკუქცევითი ძალა არ გააჩნდა, თუმცა 1995 წელს იმავე საკონსტიტუციო ტრიბუნალმა განმარტა, რომ მისი გადაწყვეტილება ჩვეულებრივ მოქმედებდა რეტროაქტიული ეფექტის ფარგლებშიც.⁵⁰

⁴⁸ მნიშვნელოვანია თავად საკონსტიტუციო სასამართლოს შემადგენლობის მზაობა „რეალური“ საკონსტიტუციო კონტროლის ფუნქციის განსახორციელებლად. დღემდე განსაკუთრებით პრობლემეტიკურად რჩება (იხ. დოქტრინალური შემადგენლობები: Judicial self-restraint, political question doctrine, "abgestufte Verhältnismäßigkeitskontrolle", "Beck'sche Formel", "Schumann'sche Formel" etc.) და ურთულეს პროცესად ითვლება, საკონსტიტუციო კონტროლის ობიექტის (სამართალშეფარდების პროცესის კონტროლისას, მისი კონსტიტუციასთან შესაბამისობა და არა იერარქიული თანაფარდობის დაცვა საკანონმდებლო და ზოგადად, ნორმატიულ აქტებს შორის), მასშტაბების და ხარისხის კონკრეტეტიკის საკითხი საკონსტიტუციო სამართალწარმოებისას მოსამართლეთათვის, ამ შემთხვევაში („რეალური“ საკონსტიტუციო კონტროლი). <<https://emc.org.ge/ka/products/normatiuli-sakonstitutsio-sarcheli-rogoris-konkretuli-sakonstitutsio-kontrolis-arasrulqofili-forma-sakartveloshi>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

⁴⁹ აღნიშნულ საქმეზე პრეზიდენტის უფლებამოსილება გადაეყენებინა ტელერადიო მაუწყებლობის დირექტორი საგამონაკლისო წესად იქნა მიჩნეული.

⁵⁰ შვარცი, supra 20, გვ. 117.

5. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა

იურიდიულ ლიტერატურაში მიჩნეულია, რომ საერთო სამართლის ქვეყნებში სასამართლო გადაწყვეტილება სამართალშეფარდების აქტია, თუმცა გარკვეულ შემთხვევაში პრეცედენტის სახით სამართლის წყაროსაც წარმოადგენს, განსხვავებით რომანულ-გერმანული სისტემებისგან, რომლებშიც მხოლოდ სამართალშეფარდების აქტად მიიჩნევა. თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, თავისი გადაწყვეტილების აღმასრულებელი ეფექტით და მოქმედების იურიდიული ბუნებით, შეიძლება ითქვას, რომ გარკვეულწილად სამართლის წყაროსაც წარმოადგენს, მეორე მხრივ, მას საერთო სასამართლო თავის გადაწყვეტილებაში მხოლოდ დასაბუთებისთვის თუ გამოიყენებს, რამდენადაც საკონსტიტუციო სასამართლო მხოლოდ ნეგატიური კანონმდებლის ფუნქციას ასრულებს.⁵¹ შეიძლება ითქვას, რომ რენე დავიდის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ „მოსამართლე რომანულ-გერმანული სამართლის ქვეყნებში კანონმდებლად არ უნდა იქცეს.“⁵² საკონსტიტუციო სასამართლოზე ვერ გავრცელდება. სწორედ ამიტომ უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას. შეიძლება ითქვას, რომ არაპირდაპირ სწორედ მისი გადაწყვეტილებით ხელმძღვანელობს კანონმდებელი,⁵³ როდესაც გადაწყვეტილებას იღებს და ფიქრობს იმაზეც, თუ რამდენად შეიძლება კონკრეტული საკანონმდებლო თუ სხვა ნორმატიული აქტი, შემდგომში გახდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯის საგანი.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მდიდარი გამოცდილება არ აქვს კომპეტენციური დავების განხილვასთან დაკავშირებით. თუმცა ნაწილობრივ შეიძლება დავეთანხმობთ ლიტერატურაში გამოთქმულ მოსაზრებას, რომ კომპეტენციური დავების მიზანს, დაცულიყო ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი, საკონსტიტუციო სასამართლო ახორციელებს სხვა კომპეტენციასთან მიმართებით.⁵⁴ ამ მხრივ კი შეიძლება იქნეს განხილული საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს რამდენიმე გადაწყვეტილება.⁵⁵ მაგალითისათვის, 2004 წლის 25 მაისის გადაწყვეტილება, რომლითაც საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მიერ გამოცხადებული საგანგებო მდგომარეობა. ამ შემთხვევაში დავა წარიმართა პარლამენტის დეპუტატებსა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის მეთაურს შორის. საკონსტიტუციო სასამართლომ ცალსახად დაადგინა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მესამე მუხლის შესაბამისად, საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადება მხოლოდ უმაღლეს სახელმწიფო ხელისუფლებათა განსაკუთრებულ გამგებლობას მიეკუთვნება. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ გააუქმა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაურის

⁵¹ მარინაშვილი მ. და გელაშვილი ნ., საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების ადგილი სამართლის წყაროთა სისტემაში, მართლმსაჯულება №3, თბილისი, 2007, გვ-გვ. 167-170.

⁵² დავიდი რ., თანამედროვეობის ძირითადი სამართლებრივი სისტემები, გამ. განათლება, თბილისი, 1993, გვ. 125.

⁵³ კანონმდებელში არ ვგულისხმობთ მხოლოდ საკანონმდებლო ხელისუფლებას, არამედ ყველა ის ორგანო, რომელიც იღებს ან გამოსცემს ნორმატიულ აქტს.

⁵⁴ კახიანი, supra 7, გვ. 22.

⁵⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2004 წლის 25 მაისის გადაწყვეტილება №15/290,266 <http://www.constcourt.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=22&id=119&action=show> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

2004 წლის 7 იანვრის განკარგულება და ის ნორმატიული საფუძვლები, რომლებიც მას აძლევდა საშუალებას, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფარგლებში გამოეცა ამგვარი აქტები. თუმცა ამ შემთხვევაში პარლამენტის წევრების ჯგუფის მიერ საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მიმართვის საფუძვლად დასახელებული იყო არა საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი, არამედ ამავე პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი, კომპეტენციური დავის საკითხების განხილვა ეხებოდა ხელისუფლების ვერტიკალური დანაწილების პრინციპის დარღვევას და არა ჰორიზონტალური დანაწილების პრინციპისა.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, მართალია, არ აქვს პრაქტიკა უშუალოდ პრეზიდენტისა და მთავრობის ურთიერთობის დანაწილების საკითხებში, თუმცა გარკვეული გამოცდილება აქვს ზოგადად საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტის ფარგლებში კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებით, კერძოდ, აღნიშნული დავა მიმდინარეობდა საქართველოს პარლამენტის წევრებსა და საქართველოს განათლების სამინისტროს შორის.⁵⁶ ამ დავაში საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფის მიერ საკონსტიტუციო სასამართლოში გასაჩივრებული იყო საქართველოს განათლების მინისტრის 1997 წლის 30 სექტემბრის N469 ბრძანება, რომლის მიხედვითაც დგინდებოდა სკოლამდელი, დაწყებითი და ზოგად სასკოლო განათლებასთან დაკავშირებული თანადაფინანსების წესი, ხოლო პარლამენტის წევრთა ჯგუფი მიუთითებდა, რომ აღნიშნული ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციის 94-ე მუხლს, რომელიც ადგენდა, რომ მხოლოდ კანონით შეიძლება დაწესდეს ნებისმიერი სახის გადასახადი ან მოსაკრებელი, ხოლო ამ შემთხვევაში განათლების სამინისტრო არღვევდა კონსტიტუციას და იჭრებოდა საქართველოს პარლამენტის კომპეტენციის ფარგლებში. იქიდან გამომდინარე, რომ ამ საკითხს აწესრიგებდა მინისტრის ბრძანება, საკონსტიტუციო სასამართლომ ვერ მიიღო გადაწყვეტილება იმის გამო, რომ ამ ნორმატიული აქტის მიღების წესი იყო დარღვეული და ვერ ჩაითვლებოდა ნორმატიულ აქტად, შესაბამისად, ვერ გახდებოდა მისი განსჯადი. მართალია, ამ გადაწყვეტილებაში ალბათ მეტი სითამამე უნდა გამოეჩინა სასამართლოს, ვინაიდან საკონსტიტუციო სასამართლო მხედველობაში იღებს არა მხოლოდ აქტის ფორმალურ ბუნებას, არამედ მის შინაარსსაც, მეორე მხრივ კი, საკონსტიტუციო სასამართლომ თავია აარიდა ამ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღებას. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად შეიძლება იქნეს მიჩნეული ის საკითხი, რომ კომპეტენციური დავის პირობებში არსებითად იქნეს განხილული ყველა კატეგორიის დავა, მიუხედავად იმისა, დავის საგნად წარმოდგენილია თუ არა ნორმატიული აქტი. პრინციპულად მნიშვნელოვანია, რომ ყველანაირი, თუნდაც ინდივიდუალური კონსტიტუციური სამართლებრივი აქტი და კონსტიტუციურსამართლებრივი რეალაქტი (ქმედება) შეიძლება გახდეს კომპეტენციური დავის ფარგლებში საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯადი, ვინაიდან სხვაგვარად რეალური ხელისუფლების დანაწილება ვერ განხორციელდება კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მეშვეობით.

⁵⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1998 წლის 29 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/72-73 <http://www.constcourt.ge/index.php?lang_id=GE0&sec_id=22&id=84&action=show> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

გარდა ამისა, ინსტიტუციური კონფლიქტების გამოხატულება იყო, სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2000 წლის 13 ივნისის №3/122,128 და 2001 წლის 30 მარტის №6134-139-140 გადაწყვეტილებები. ორივე დავაში მოსარჩელეს წარმოადგენდა საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფი, ხოლო მოპასუხე იყო ცენტრალური საარჩევნო კომისია. ასევე არსებობს რამდენიმე განჩინება, რომელიც უკავშირდება კომპეტენციური დავის განხილვას საკონსტიტუციო სასამართლოში, კერძოდ, 1998 წლის 10 აპრილის განჩინება № 2/53/1, რომელითაც ირკვევა, რომ საქართველოს პარლამენტის წევრები დაობდნენ ფინანსთა სამინისტროსთან კომპეტენციურ საკითხებზე.⁵⁷

აქვე უნდა აღინიშნოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1999 წლის 9 ნოემბერის №1/7/87 განჩინება. აღნიშნული საკითხი ეხებოდა დავას საქართველოს პარლამენტის წევრებსა და საქართველოს პრეზიდენტს შორის, რომ მან დაარღვია მისი კომპეტენცია. სარჩელის შეტანის საფუძველი ამ შემთხვევაშიც იყო 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი. ე.ი. კლასიკური კომპეტენციური დავა, თუმცა ამჯერადაც „თავი დაიძვრინა“ საკონსტიტუციო სასამართლომ იმ მოტივით, რომ აღნიშნულ კონფლიქტში დავის საგანს წარმოადგენდა პრეზიდენტის განკარგულებები, რომლებიც მიღებული იყო ახალი კონსტიტუციის მიღებამდე და, შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლო განმარტებით მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ არც ამ შემთხვევაში იყო სახეზე ნორმატიული აქტი, ვინაიდან ასეთი გადაწყვეტილება არ ჰქონდა მიღებული იუსტიციის მინისტრს. ამ შემთხვევაშიც საკითხის ფორმალურობიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლომ თავიდან აირიდა შესაბამისი მსჯელობა.⁵⁸

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა სულ რამდენიმე განჩინებას ითვლის კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებით. კერძოდ, კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტთან ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის საკითხის განსახილველად საკონსტიტუციო სასამართლოს სტატისტიკის მიხედვით, სულ შევიდა ხუთი კონსტიტუციური სარჩელი.⁵⁹ აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში ხელისუფლების დანაწილება კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მეშვეობით ვერ ხორციელდება, არა მხოლოდ იმიტომ, რომ სასამართლოს არ მიმართავენ ამ საკითხებზე გადაწყვეტილების მისაღებად, არამედ იმიტომაც, რომ სასამართლოც აშკარად თავს არიდებდა ამ მიმართულებით საქმეების განხილვას. „სახელმწიფოს უუნარობა მისი სხვადასხვა ორგანოების უთანხმოებათა აღმოფხვრის საქმეში საბოლოოდ საფრთხეს უქმნის სამართლებრივ უსაფრთხოებას და, ამდენად, თავისუფლებასაც.“⁶⁰

ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაეს სასამართლოს არასოდეს უცდია თავი აერიდებინა კონფლიქტებისთვის სახელმწიფო ხელისუფლებათა შორის. ხელისუფლების გამიჯვნის

⁵⁷ <http://www.constcourt.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=23&id=277&action=show>

[უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

⁵⁸ <http://www.constcourt.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=23&id=280&action=show>

[უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

⁵⁹ იხ. სტატისტიკური ინფორმაცია <<http://constcourt.ge/album/stat/9.gif>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

⁶⁰ შაიო ა., ხელისუფლების თვითშეზღუდვა, კონსტიტუციონალიზმის შესავალი, მთარგ, მაისურაძე, რედ. თ. ნინიძე, გამომც. სეზანი თბილისი, 203, 92.

დოქტრინა 1787 წლის იქნა აღიარებული არა იმისათვის, რომ მათი ეფექტიანობა წახეხალისებინა, არამედ იმისათვის, რომ მათი თვითნებობა არ დაეშვა. მიზანი იყო არა ის, რომ თავიდან ყოფილიყო აცილებული უთანხმოება, არამედ ის, რომ ხალხი დაცული ყოფილიყო ავტოკრატიისაგან, სახელისუფლებო უფლებამოსილებების სამ სექციად გადანაწილების გარდაუვალი უთანხმოების საშუალებით.⁶¹ აშშ-ში მოქმედებს ე.წ. „political question“-ის დოქტრინა, რომლის თანახმად, აშშ-ის უზენაეს სასამართლოს შეუძლია, უარი თქვას საქმის განხილვაზე იმ მოტივით, რომ „საკითხი პოლიტიკურია“. პრაქტიკაში უზენაესი სასამართლო, ძირითადად, უარს ამბობს საგარეო-პოლიტიკური თემების განხილვაზე. „political question“-ის ამერიკული დოქტრინა ნაკლებად არის გავრცელებული გერმანიასა და კონტინენტური ევროპის სხვა ქვეყნებში. გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლომ განავითარა political question-ის საკუთარი დოქტრინა.⁶² გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლო არ ახდენს იმ საკითხების დიფერენცირებას, რომელიც პოლიტიკური შინაარსის გამო არ ექვემდებარება სასამართლო განხილვას. ამავე დროს, გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლო არ გაურბის პოლიტიკურად მნიშვნელოვანი საკითხების განხილვას, რომლებსაც შეიძლება დიდი გავლენა ჰქონდეს პოლიტიკურ სისტემაზე. შეიძლება ითქვას, რომ გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლო გახდა პოლიტიკური ცხოვრების მნიშვნელოვანი სახელისუფლებო ფაქტორი. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები განსაზღვრავს ხელისუფლების ჩარჩოებს არა მარტო ცალკეული შემთხვევებისათვის, არამედ მთლიანად პოლიტიკისათვის და, არც თუ ისე იშვიათად, გავლენას ახდენს პოლიტიკის შინაარსზეც.⁶³ ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველომ, როგორც ამ შემთხვევაში კონტინენტური ევროპული სამართლის სიტემის ქვეყანამ, მნიშვნელოვანი წილი უნდა გაიზიაროს ევროპული გამოცდილება და ე.წ. „Political question“-ის საკითხები უფრო აქტიურად განიხილოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წიაღში, რა თქმა უნდა, სათანადო წინაპირობების არსებობის შემთხვევაში.

6. დასკვნა

კომპეტენციური დავა არის ხელისუფლების დანაწილებისა და სრულყოფილი რეალიზაციის გარდაუვალი გამოსავალი, რომელიც უფრო მეტად დამკვიდრებულია შერეული მმართველობის მოდელების ნახევრად საპრეზიდენტო და კლასიკური საპარლამენტო მმართველობის სისტემებში, რომლებშიც არ არის სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა ფუნქციები მკვეთრად გამიჯნული და შედარებით ნაკლებად არის გავრცელებული ისეთ სახელმწიფოებში, რომლებშიც სახელისუფლებო სისტემა ხისტად არის დანაწილებული.

შეიძლება ითქვას, რომ დავა ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა შორის ბუნებრივი კონსტიტუციური მოვლენაა და არ უნდა აღიქმებოდეს, როგორც კრიზისი ხელისუფლების

⁶¹ იქვე, 92-93 შედ. Myers v. United States, 272 U.S. 293 (1926) (J. Brandeis, dissenting)

⁶² ხუბუა გ. საკონსტიტუციო სასამართლო სამართალსა და პოლიტიკას შორის, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, N9, 2016, 5, - <<http://www.constcourt.ge/uploads/other/3/3803.pdf>> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2018 წლის 1 აგვისტოს].

⁶³ ხუბუა, supra 62, გვ. 5.

ფუნქციონირების საკითხში, პირიქით, ყველა სახელმწიფო ორგანო მიზანმიმართულად უნდა ეცადოს, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში აღმოფხვრას ამგვარი შეუთავსებლობა სახელისუფლებო ფუნქციებში, განსაკუთრებით კი, ამ მხრივ უნდა იქნეს გამოყენებული საკონსტიტუციო სასამართლოს რესურსი.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ კონსტიტუციური დავის სუბიექტი უნდა იყოს ყველა სახელმწიფო ორგანო, რომელსაც უშუალო კონსტიტუციური სტატუსი გააჩნია, ამ შემთხვევაში სუბიექტუნარიანობაში უნდა ვიგულისხმოთ როგორც მოსარჩელის, ასევე მოპასუხის როლში მათი მონაწილეობის საკითხი. მისასაღებელია, რომ კონსტიტუციის ახალი რედაქციით დაზუსტდა სარჩელის წარდგენის უფლებამოსილების საკითხი და გარკვევით და თვალნათლად აღიარებულ იქნა ყველა კონსტიტუციური ორგანოს ამგვარი კომპეტენცია, თუმცა პრაქტიკაში ამ მხრივ მაინც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მეთაურის აქტიური მუშაობა და, ამავე დროს, შესაძლო თანამონაწილეობა ამგვარი დავის განხილვებში. რაც შეეხება ამგვარ დავებში მოპასუხეობის საკითხს, აღნიშნული მიბმულია დავის საგანთან, რომელიც შეიძლება გააჩნდეს კომპეტენციურ დავას, აქ აღსანიშნავია, რომ დღევანდელი კანონმდებლობა უმჯობესია დაიხვეწოს ამ მიმართულებით და არ იყოს მხოლოდ დაკავშირებული ნორმატიული აქტის შემუშავებასთან. ვინაიდან ამგვარი კონსტრუქცია გაუმართავიც არის და მიზანშეუწონელიც.

საკონსტიტუციო სასამართლომ კომპეტენციური დავა უნდა განიხილოს არსებითად და გადაწყვიტოს ყველა შესაძლო ჰიპოთეტურ შემთხვევაშიც კი, მათ შორის როგორც ნორმატიული, ასევე არანორმატიული ინდივიდუალური სამართლებრივი დავები, ასევე უშუალო კონსტიტუციური ქმედებები. საკონსტიტუციო სასამართლოში მსჯელობის საგანი უნდა გახდეს სათანადო ინტერესი, არსებობის შემთხვევაში სწორედ ამგვარი დავის კვალიფიკაციიდან გამომდინარე და იმის გათვალისწინებით, რომ მისი გადაწყვეტის უმთავრესი სამართლებრივი მექანიზმი სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს გააჩნია.

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების საკითხი მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც სწორედ კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მეშვეობით მიღებული გადაწყვეტილებების თვითაღსრულებადობა და მათი თავად საკონსტიტუციო სასამართლოს მეშვეობით დაცვის გარანტიები ქმნის სამართლის პრიმატის კონსტიტუციურ განზომილებას. ამის გარდა, სასამართლომ ყველა შემთხვევაში ფართოდ უნდა დაინახოს საკითხი და გადაწყვეტილების მიღებისას იმსჯელოს ზოგადად სახელმწიფო მმართველობის მოდელის ბუნებიდან გამომდინარე, როგორც მსჯელობის მასშტაბის და ერთგვარი სამართლებრივი ტესტის მეშვეობით.

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის ზოგადი შეფასებისას უნდა ითქვას, რომ კომპეტენციური დავების განხილვა საკონსტიტუციო სასამართლოში არ წარიმართება აქტიურად, მიუხედავად იმისა, რომ ამ მიმართულებით პერიოდულად იყო და არის გარკვეული მცდელობები, რათა საკონსტიტუციო სასამართლომ რესურსი გამოყენებული ყოფილიყო ამ მიმართულებით, რაც პრაქტიკაში სრულყოფილად ვერ განხორციელდა, თუმცა უნდა ითქვას, რომ საკმაოდ მნიშვნელოვანია სამომავლოდ კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ორგანომ რეალური და გადამწყვეტი როლი შეასრულოს ამგვარი დავების განხილვის პროცესში,

შეჯამებისთვის შეიძლება ითქვას, რომ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, სახელმწიფო ხელისუფლების კონსტიტუციური ორგანიზაციის პრაქტიკული ნაწილი მოქცეული იყოს სამართლის ჩარჩოში და სწორედ ამგვარი სამართლებრივი პრიმატის ფარგლებში განვითარდეს კონსტიტუციონალიზმის იდეაც და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის რეალიზებაც ამგვარად განხორციელდეს. რა დროსაც განსაკუთრებული როლი და წამყვანი ადგილი უნდა ეკავოს შესაბამის კონსტიტუციურ ინსტიტუტს, საკონსტიტუციო სასამართლოს, რომლის შესაბამისი კომპეტენციით, უზრუნველყოფილი იქნება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის თანმიმდევრული განვითარება და სრულყოფილი რეალიზება.

